

СЕМІНАР

ВЕТЕРАНИ ВІЙНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ТРУДОВОГО ПРАВА

Лектор

Кохан Вероніка Павлівна

к.ю.н., старший дослідник, завідувач наукового відділу НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

Правовий статус ветеранів війни. Професійна адаптація та працевлаштування ветеранів війни

- ▶ Ветерани війни як суб'єкти трудового права, їх правовий статус.
- ▶ Професійна адаптація та працевлаштування ветеранів війни: види державних послуг та умови їх отримання.
- ▶ Проблеми працевлаштування ветеранів війни.

Ветерани війни як суб'єкти трудового права, їх правовий статус.

Хто такі ветерани війни за чинним законодавством?

Ветерани війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До них належать:

- ▶ учасники бойових дій,
- ▶ особи з інвалідністю внаслідок війни,
- ▶ учасники війни

Основний нормативно-правовий акт - ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» № 3551-XII від 22 жовтня 1993 року

Диференційований підхід до правового регулювання статусу ветеранів війни

Диференційований підхід до правового регулювання статусу ветеранів війни зумовлений:

- ▶ по-перше, (1) наявним бойовим досвідом, або (2) проходженням військової служби у Збройних Силах колишнього СРСР, України, тобто статусом військовослужбовця у минулому і за часів незалежної України або (3) трудовим стажем, періодом навчання в тилу, і,
- ▶ по-друге, темпоральним критерієм - прив'язкою зазначених періодів військової служби, праці та навчання особи до часових меж конкретної війни.

Правовий статус ветеранів війни як суб'єктів трудового права

Правовий статус ветеранів війни у трудових відносинах складається з:

- ▶ трудової правосуб'єктності як сукупності правоздатності, дієздатності та деліктоздатності (здатності нести юридичну відповідальність);
- ▶ трудових прав, свобод і обов'язків;
- ▶ юридичних гарантій здійснення трудових прав, свобод.

Елементи трудової правосуб'єктності

- ▶ Трудова правоздатність - це здатність мати права та обов'язки, які визначені на законодавчому рівні, тобто здатність людини до певної праці, до конкретного виду трудової діяльності.
- ▶ Трудова дієздатність - це передбачена нормами трудового права можливість працівника своїми діями здійснювати (набувати, реалізовувати, виконувати) трудові права, обов'язки, соціально-трудова гарантії, зумовлені трудовою функцією працівника за трудовим договором.
- ▶ Деліктоздатність - визначена нормами трудового права здатність ветеранів війни нести юридичну відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх трудових обов'язків.

Трудові права і обов'язки

Трудові права ветеранів війни:

- ▶ право на працю (ст. 43 Конституції України)
- ▶ право на професійну адаптацію і працевлаштування
- ▶ право на захист порушених трудових прав
- ▶ Ветерани війни також мають не лише права і свободи у сфері праці, а й відповідні обов'язки.
- ▶ Загальні обов'язки працівників сформульовані у ст. 139 КЗпП: працівники зобов'язані працювати чесно і сумлінно, своєчасно і точно виконувати розпорядження роботодавця, додержувати трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна роботодавця, з яким укладено трудовий договір.

Трудові гарантії - елемент правового статусу ветерана війни у сфері праці

- ▶ Якщо трудові права - це правові можливості особи реалізувати свою здатність до праці, то гарантії - це встановлений державою механізм забезпечення реалізації особою трудових прав, зафіксованих у законодавстві.
- ▶ Виокремлюють загальні юридичні гарантії трудових прав людини і громадянина, які поширюються на всі без винятку категорії населення, і спеціальні, які поширюються на окремі категорії населення.
- ▶ Гарантії трудових прав ветеранів війни є саме спеціальними, оскільки спрямовані на реалізацію трудових прав лише цієї категорії осіб, але на ветеранів війни поширюються й загальні юридичні гарантії, визначені для більшості суб'єктів трудового права.

Професійна адаптація та працевлаштування ветеранів війни

Механізми професійної адаптації ветеранів війни в Україні

1. Механізм отримання державних послуг із професійної адаптації через органи соціального захисту

- ▶ Нормативна основа: Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» 1993 року; Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» 2017 року
- ▶ Послуги надаються через органи соціального захисту.
- ▶ Особа може повторно отримати послугу з професійної адаптації, але не раніше ніж через три роки після отримання такої послуги.

Механізм отримання державних послуг із професійної адаптації через органи соціального захисту

- ▶ Професійна адаптація визначається як заходи, спрямовані на здобуття, відновлення та удосконалення професійних знань, умінь та навичок шляхом професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше ступеня (рівня) освіти, надання соціальних послуг у сфері зайнятості, підвищення професійної мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці, забезпечення продуктивної зайнятості

Згідно із законодавством видами професійної адаптації ветеранів війни визначені:

- ▶ надання соціальних послуг у сфері зайнятості;
- ▶ підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації за робітничою професією;
- ▶ отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше ступеня (рівня) освіти, підвищення кваліфікації, проходження спеціалізації, у тому числі із скороченим строком навчання;
- ▶ отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням навичок, умінь та побажань ветеранів війни.

Механізми професійної адаптації ветеранів війни в Україні

2. Експериментальний проект з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості

- ▶ Нормативна основа: постанова КМУ від 15 вересня 2023 р. № 984 «Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості
- ▶ Цей механізм передбачає професійне навчання ветеранів війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості.
- ▶ Ветеран війни здійснює вибір професії або програми підвищення кваліфікації з відповідного переліку професій та програм підвищення кваліфікації для професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, сформованого Державним центром зайнятості та розміщеного на його власному офіційному веб-сайті.
- ▶ Ветеран війни здійснює вибір місця професійного навчання із переліку закладів освіти, сформованого Державним центром зайнятості та розміщеного на його власному офіційному веб-сайті.

Механізми професійної адаптації ветеранів війни в Україні

- ▶ Послуги із професійної адаптації:
- ▶ первинна професійна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, у тому числі на курсах цільового призначення.
- ▶ професійне навчання ветеранів війни з фаховою передвищою та вищою освітою здійснюється шляхом підвищення кваліфікації, у тому числі на курсах цільового призначення, або підготовки чи перепідготовки за робітничими професіями.
- ▶ Для отримання відповідних послуг ветерану війни необхідно звернутися до державної служби зайнятості.

Механізми професійної адаптації ветеранів війни в Україні

3. Розширення можливостей для підвищення конкурентоспроможності деяких категорій громадян (УБД). Державна служба зайнятості. Отримання ваучеру на навчання.

- ▶ Нормативна основа: ЗУ «Про зайнятість населення» (ст. 30); Наказ Міністерства розвитку економіки України від 11.04.2023 р. № 2040 «Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер»; Постанова КМУ від 20.03.2013 р. № 207 «Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці»
- ▶ Право на одноразове отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, за робітничою професією, підготовки за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю, підготовки на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти), спеціалізації та підвищення кваліфікації за професіями і спеціальностями.
- ▶ Перелік закладів освіти, які мають право здійснювати діяльність на рівнях вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, для навчання в яких може бути виданий ваучер

Механізми професійної адаптації ветеранів війни в Україні

Надання державної цільової підтримки УБД, особам з інвалідністю внаслідок війни для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються у державних або комунальних закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти

- ▶ Нормативна основа: постанова КМУ від 23 листопада 2016 р. № 975 «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти»
- ▶ Державна цільова підтримка надається у вигляді повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів загального фонду державного або місцевих бюджетів, соціальної стипендії, компенсацій витрат на проживання у гуртожитках тощо
- ▶ Для отримання державної цільової підтримки особи подають особисто на ім'я керівника відповідного закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти заяву. Державна цільова підтримка певного виду надається за рішенням керівника закладу освіти.
- ▶ Послуги надаються за рахунок центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій.

Проблеми професійної адаптації і працевлаштування ветеранів війни

Перенавчання і здобуття освіти - у чому проблема і які є варіанти

- ▶ Обмеження щодо вибору навчальних програм і закладів освіти, у яких можна вчитися чи підвищувати кваліфікацію.
- ▶ Ветерани не можуть ефективно реалізувати можливості із перекваліфікації і навчання через обмеженість переліку навчальних закладів та переліку професій і спеціальностей, які нині встановлені у вже згадуваних нормативно-правових актах.
- ▶ Можливе вирішення - розширення варіативності вибору необхідних кожному ветерану сервісів сприяння реінтеграції до цивільного життя і їх надавачів (закладів освіти, переліку професій і програм навчання).

Проблеми професійної адаптації і працевлаштування ветеранів війни

Повернення на попереднє місце роботи (ст. 119 КЗпП України) і пов'язана з цим проблема адаптації робочого місця під потреби ветерана, якщо він має інвалідність

- ▶ програма Уряду, яка компенсує роботодавцям витрати на облаштування робочих місць для людей з інвалідністю I та II груп.
- ▶ Нормативна основа: Постанова КМУ від 22 серпня 2023 р. № 893 «Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю»
- ▶ Роботодавець може отримати компенсацію за облаштування робочого місця за працевлаштованих людей. Граничний розмір компенсації не може перевищувати 15 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року, в якому приймається рішення про її надання, для осіб з інвалідністю I групи, 10 розмірів мінімальної заробітної плати - для осіб з інвалідністю II групи.

Проблема забезпечення ефективних механізмів контролю за дотриманням трудового законодавства в частині забезпечення прав і гарантій ветеранів війни

- ▶ Встановлені додаткові трудові гарантії і права учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни (КЗпП, ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»):
- ▶ збереження місця роботи під час мобілізації
- ▶ збереження місця роботи під час скорочення або реорганізації
- ▶ 100% середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи на випадок непрацездатності
- ▶ надання чергової відпустки у зручний час
- ▶ додаткова оплачувана відпустка (раз на рік, надається право на додаткову відпустку із збереженням заробітної плати строком 14 календарних днів (без збереження з/п для сімей загиблих)
- ▶ Трудове законодавство містить широкий перелік прав, гарантій ветеранів війни, які можуть порушуватися з боку роботодавців або державних органів під час працевлаштування, праці або звільнення таких осіб. Саме тому потрібні дієві механізми контролю за дотриманням трудового законодавства в частині забезпечення прав і гарантій ветеранів.

Категорії судових справ за участю ветеранів війни

Військовослужбовці звертаються до суду за:

- ▶ оскарженням відмови в задоволенні встановлення статусу особи, на яку поширюється чинність Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" та видачі посвідчення встановленого зразка, тобто статусу УБД, особи з інвалідністю;
- ▶ захистом права на своєчасну та повну виплату грошового забезпечення;
- ▶ захистом права на отримання одноразової грошової допомоги;
- ▶ захистом права на пенсійні виплати.

Недосконалість законодавства про працю, законодавства про статус ветеранів

- ▶ Кодекс законів про працю 1971 р., ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» 1993 р. потребують оновлення через застарілість норм
- ▶ ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» встановлює однаковий правовий статус і відповідно однакові види підтримки для ветеранів різних воєн, однак потреби ветеранів Другої світової війни і ветеранів російсько-української війни 2014-2024 років є різними.
- ▶ Ветеран війни сучасної України - це людина (чоловік або жінка) працездатного віку, яка потребує допомоги у професійній адаптації і працевлаштуванні, з урахуванням стану здоров'я, якщо необхідно - у безкоштовній професійній перекваліфікації або навчанні, а також у придбанні житла.
- ▶ Існує потреба у розмежуванні законодавчого регулювання статусу і соціального захисту ветеранів Другої світової війни, учасників бойових дій, що відбувалися у радянський період історії держави, та статусу і соціального захисту захисників, які беруть участь у діях, спрямованих на забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України з 2014 року.
- ▶ Вирішенням проблеми розмежування правового статусу і соціального захисту ветеранів війни сучасності може стати актуалізація ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» або прийняття окремого закону, спрямованого на регламентацію правового статусу ветеранів війни сучасної України. Зокрема, цим актом має бути визначений новий перелік видів соціальної та іншої підтримки, осучаснений для потреб ветеранів війни незалежної України.

Дякую за увагу!